

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Антоненко О. А.

Метою статті є визначення особливостей правового та соціального захисту працівників поліції у процесі проходження служби, розробка практичних пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання соціального захисту, проведення аналізу чинного законодавства із зазначених проблем.

Досліджено сутність та юридичну природу поняття соціального захисту працівників поліції. Проведено аналіз законодавства щодо особливостей та значення соціального захисту працівників поліції. З урахуванням зарубіжного досвіду реалізації гарантій соціального захисту працівників, зроблені висновки щодо необхідності удосконалення правового регулювання гарантій прав соціального захисту працівників поліції в Україні.

Автор зазначає, що соціальний захист працівників поліції є складним і одночасно, дуже необхідним складовим елементом в національному та міжнародному законодавстві.

Проте, незважаючи на теоретичну та практичну значущість наукових досліджень у сфері соціального захисту, єдності у вирішенні низки дискусійних питань щодо визначення понятійного апарату та основних форм соціального захисту, на сьогодні немає.

Зазначене пояснює необхідність та актуальність ґрунтовного дослідження правових і організаційних аспектів соціального захисту поліцейських, що і визначило вибір теми дослідження. Дискусійною залишається проблема вдосконалення нормативно-правової бази, покликаної регулювати робочий час, пільги, соціальні та компенсаційні виплати, допомоги, соціальні послуги працівників поліції.

Ключові слова: службовий час поліцейських, грошове забезпечення поліцейських, відпустки, пільги, соціальні та компенсаційні виплати, допомоги, соціальні послуги поліцейських.

Antonenko O. A. Organizational and legal principles of legal and social protection of police officers

The purpose of the article is to determine the peculiarities of legal and social protection of police officers during their service, to develop practical proposals and recommendations for improving the legal regulation of social protection, to conduct an analysis of the current legislation on the specified problems.

The essence and legal nature of the concept of social protection of police officers have been studied. An analysis of the legislation regarding the features and importance of social protection of police officers was carried out. Taking into account the foreign experience of implementing guarantees of social protection of employees, conclusions were drawn regarding the need to improve the legal regulation of guarantees of the rights of social protection of police employees in Ukraine.

The author notes that the social protection of police officers is a complex and, at the same time, a very necessary component of national and international legislation.

However, despite the theoretical and practical significance of scientific developments in the field of social protection, there is currently no unity in solving a number of debatable issues regarding the definition of the conceptual apparatus and basic forms of social protection.

This explains the necessity and relevance of a thorough study of the legal and organizational aspects of the social protection of police officers, which determined the choice of the research topic.

This explains the necessity and relevance of a thorough study of the legal and organizational aspects of the social protection of police officers, which determined the choice of the research topic. The problem of improving the legal framework designed to regulate working hours, benefits, social and compensatory payments, benefits, and social services of police officers remains debatable.

Key words: duty time of police officers, financial support of police officers, vacations, benefits, social and compensatory payments, benefits, social services of police officers.

Постановка проблеми та її актуальність. Соціальний захист працівників поліції є складним і вкрай необхідним складовим елементом в національному та міжнародному законодавстві.

В першу чергу, це пов'язано із особливостями професійної діяльності поліцейського, із складністю виконання завдань, небезпекою та високим рівнем ризику.

В Конституції України зазначається, що Україна - соціальна держава, політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини [1].

Зазначені конституційні гарантії відповідають основним міжнародно-правовим гарантіям щодо реалізації соціальних прав людини, серед яких ми можемо виділити наступні основоположні соціальні права: право на соціальне забезпечення та на здійснення необхідних для підтримання гідності і вільного розвитку особи; економічні права [2]; право на достатній життєвий рівень [3]; право на соціальне забезпечення; право на користування послугами соціальних служб [4]; право інвалідів на самостійність та соціальну інтеграцію; право сім'ї на соціальний, правовий та економічний захист; право дітей та підлітків на соціальний, правовий та економічний захист; право осіб похилого віку на соціальний захист; право на захист від бідності та соціального відчуження [2].

Держава виконує покладені міжнародними нормами обов'язки щодо забезпечення рівних для всіх можливостей у виборі професії та роду трудової діяльності [5, с. 35]. Саме соціальна держава визнає право на працю одним із найважливіших соціальних прав, закріплених і гарантованих Конституцією та реалізує політику соціального захисту працівників поліції.

Соціальне забезпечення працівників поліції відіграє важливе значення в аспекті реалізації правоохоронної функції, виконанні інших завдань. В зв'язку з цим, гостро постає проблема вдосконалення нормативно-правової бази, покликаної регулювати соціальні права працівників поліції [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання особливостей соціального захисту працівників поліції у сфері трудових відносин досліджували у своїх працях наступні науковці; І.С. Андрієнко [6], Т.Г. Маркіна [7], А.О. Морозова [8], С.М. Бортник [9].

Опрацьовані джерела вищезазначених авторів на сьогодні не в повній мірі відображають потреби правового регулювання суспільних відносин, у тому числі й відносин, які виникають щодо соціального захисту працівників поліції.

Викладене підкреслює необхідність проведення цього дослідження в аспекті вирішення низки дискусійних питань.

Мета цієї статті полягає у тому, щоб на основі аналізу норм законодавства, нормативних актів МВС України, норм соціального законодавства, теорії трудового права, наукової літератури, уза-

гальнень практичної діяльності органів внутрішніх справ України визначити сутність та сучасний стан соціального законодавства та розробити напрями та шляхи вдосконалення зазначених аспектів.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист має власні форми вираження. Аналіз українського законодавства дозволяє розділити їх на декілька елементів: пільги; соціальні та компенсаційні виплати, допомоги; соціальні послуги.

Підстави для надання пільг, соціальних виплат є: соціальна незахищеність, професія чи рід занять, заслуги перед державою.

Соціальні та компенсаційні виплати виражаються у відшкодуванні затрат, здійснених працівниками при виконанні трудових обов'язків або при переїзді на роботу в іншу місцевість.

Допомогою визнаються, в першу чергу заходи, спрямованих на відновлення соціального статусу особи. Це можуть бути гроші, або допомога в натуральній формі.

Під послугами законодавець розуміє комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, для допомоги громадянам у складних життєвих обставинах.

Суб'єктами послуг є: державні та комунальні суб'єкти; недержавні суб'єкти; фізичні особи.

Прийняття в 2015 році Закону України «Про Національну поліцію» в якому розширено соціальні гарантії працівників поліції;

Грошове утримання: 1) посадовий оклад; 2) оклад за спеціальним званням; 3) щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер); 4) премії; 5) одноразові додаткові види грошового забезпечення [10].

Допомога і інші грошові виплати в зв'язку з проходженням служби і звільненням зі служби: виплати на відрядження; матеріальна допомога; оплата, в установленому порядку, вартості проїзду залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом до місця лікування або медичного огляду і назад.

Заходи соціальної підтримки для членів сім'ї співробітника, загиблого (померлого) внаслідок каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я, отриманих у зв'язку з виконанням службових обов'язків, або внаслідок захворювання, отриманого в період проходження служби в органах Національної поліції України.

Медичне забезпечення та санаторно-курортне лікування.

Страхові гарантії співробітнику і виплати з метою відшкодування шкоди, заподіяної в зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Пенсійне забезпечення співробітників Національної поліції України і членів їх сімей.

Зазначені гарантії містяться у розділі IX «Соціальний захист поліцейських» вказаного Закону, який повною мірою відповідає основних положенням Кодексу законів про працю Закон України [11], ЗУ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [12], ЗУ «Про відпустки» [13].

Згідно ст. 50 КЗпП України робочий час працівників встановлюється тривалістю 40 годин на тиждень [11]. Скорочена тривалість робочого часу може встановлюватися для окремих категорій працівників поліції, які передбачені законодавством.

Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських: 1) службу у святкові та вихідні дні; 2) службу позмінно; 3) службу з нерівномірним графіком; 4) службу в нічний час.

Розподіл службового часу поліцейських визначається розпорядком дня, який затверджує керівник відповідного органу (закладу, установи) поліції.

Для поліцейських встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, а для курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, - шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем.

Вихідні, святкові та неробочі дні є днями відпочинку для всіх поліцейських, крім залучених до виконання службових обов'язків.

Поліцейським, які виконували службові обов'язки у вихідні, святкові та неробочі дні, крім поліцейських, які працюють у змінному режимі, відповідний час для відпочинку в порядку компенсації надається протягом двох наступних місяців.

Відпустки поліцейських.

Закон не визначає порядку надання поліцейським відпусток, зокрема щорічних, а лише встановлює окремі їх особливості.

Щорічна відпустка - основний вид відпустки поліцейського, що надається за відпрацьований робочий рік. На час відпустки за поліцейським зберігається місце роботи та заробітна плата.

1. Поліцейським надаються щорічні чергові оплачувані відпустки в порядку та тривалістю, визначених цим Законом.

2. Поліцейському надаються також додаткові відпустки у зв'язку з навчанням, творчі відпустки,

соціальні відпустки, відпустки без збереження заробітної плати (грошового забезпечення) та інші види відпусток відповідно до законодавства про відпустки.

Обчислення тривалості відпусток поліцейських.

Щорічна відпустка поділяється на основну і додаткову.

1. Тривалість відпусток поліцейського обчислюється подово. Святкові та неробочі дні до тривалості відпусток не включаються.

2. Тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки поліцейського становить тридцять календарних днів, якщо законом не визначено більшої тривалості відпустки.

3. За кожний повний календарний рік служби в поліції після досягнення п'ятирічного стажу служби поліцейському надається один календарний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більш як п'ятнадцять календарних днів.

4. Тривалість чергової відпустки у році вступу на службу в поліції обчислюється пропорційно з дня вступу до кінця року з розрахунку однієї дванадцятої частини відпустки за кожен повний місяць служби.

5. Відпустка тривалістю менше 10 діб за бажанням особи рядового або керівного складу може бути надана одночасно з черговою відпусткою в наступному році.

6. Поліцейським дозволяється, за бажанням, використовувати відпустку частинами. Одна частина відпустки має бути не менше 10 діб.

7. Чергова відпустка надається поліцейському, як правило, до кінця календарного року.

8. Поліцейським, які захворіли під час чергової відпустки, після одужання відпустка продовжується на кількість невикористаних днів.

9. Поліцейським у рік звільнення за власним бажанням, за віком, через хворобу чи скорочення штату в році звільнення, за їх бажанням, надається чергова відпустка, тривалість якої обчислюється пропорційно з розрахунку однієї дванадцятої частини відпустки за кожний повний місяць служби в році звільнення.

10. За невикористану в році звільнення відпустку поліцейським, які звільняються з поліції, виплачується грошова компенсація відповідно до закону.

11. Відкликання поліцейського із чергової відпустки, як правило, забороняється. У разі крайньої необхідності відкликання із чергової відпустки може бути дозволено керівнику територіального органу поліції.

За бажанням поліцейського невикористана частина відпустки може бути приєднана до чергової відпустки на наступний рік.

Поліцейські не можуть претендувати на додаткові щорічні відпустки за особливий характер праці та у зв'язку з ненормованим робочим днем, які регулюються ст. 8 Закону України «Про відпустки».

Зазначена стаття встановлює, що щорічна додаткова відпустка за особливий характер праці надається: 1) окремим категоріям працівників, робота яких пов'язана з підвищеним нервово-емоційним та інтелектуальним навантаженням або виконується в особливих природних географічних і геологічних умовах та умовах підвищеного ризику для здоров'я, - тривалістю до 35 календарних днів за Списком виробництв, робіт, професій і посад, затверджуваним Кабінетом Міністрів України. Для працівників Національної поліції за цим Списком не передбачена можливість отримання додаткової відпустки за умови праці, що пов'язані з підвищеним ризиком для життя та здоров'я. Зазначена ст. 8 Закону України «Про відпустки» також не передбачає можливості надання поліцейським додаткової відпустки у зв'язку з ненормованим робочим днем [13].

Грошове забезпечення поліцейських.

1. Поліцейські отримують грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання.

2. Порядок виплати грошового забезпечення визначає Міністр внутрішніх справ України.

3. За поліцейськими, які тимчасово проходять службу за межами України, зберігається виплата грошового забезпечення в національній валюті та виплачується винагорода в іноземній валюті за нормами і в порядку, що визначаються Кабінетом Міністрів України.

4. Поліцейські, відряджені до інших органів державної влади, установ, організацій та прикомандировані відповідно до цього Закону, отримують грошове забезпечення, враховуючи посадовий оклад за посадою, яку вони займають в органі, установі чи організації, до якої вони відряджені, а також інші види грошового забезпечення, визначені цим Законом.

5. Грошове забезпечення поліцейських індексується відповідно до закону [10].

Висновки. У результаті проведеного дослідження отримані та обґрунтовані нові теоретичні

та прикладні результати, до найважливіших із яких належать такі:

Вітчизняна теорія і практика особливістю соціального захисту працівників поліції у сфері трудових відносин визначає можливість забезпечення сприятливих умов для виконання працівниками поліції своїх правоохоронних функцій, а також повної реалізації норм трудового законодавства з метою охорони їх здоров'я та забезпечення необхідного часу відпочинку.

Основні форми соціального захисту, передбачені чинним законодавством розділяємо на декілька елементів: *пільги* (часткове або повне звільнення від плати за різноманітні послуги і товари, а також можливість придбання певних товарів за зниженими цінами); *соціальні та компенсаційні виплати, допомоги* (різноманітні форми матеріальної та соціальної допомоги, надбавок, доплат та компенсацій соціального призначення, що виплачуються у грошовій формі); *соціальні послуги* (послуги, спрямовані на відновлення або підтримання нормальної життєдіяльності найбільш соціально вразливих категорій населення або осіб, що піддаються різноманітним соціальним ризикам чи зазнали певних труднощів з вини держави).

Підставами для надання пільг, соціальних виплат є: соціальна незахищеність, професія чи рід занять, заслуги перед державою.

Пільга - це встановлений законодавством дозвіл на повне або часткове звільнення певних категорій осіб від виконання певних обов'язків, які встановлені для інших суб'єктів (категорії суб'єктів), або надання особі додаткових прав (додаткового змісту та обсягу права) у визначеній сфері, порівнюючи з правами (обсягом прав) інших осіб у такій сфері.

Соціальні та компенсаційні виплати - це відшкодування затрат, здійснених працівниками при виконанні трудових обов'язків або при переїзді на роботу в іншу місцевість.

Соціальна допомога - це система заходів, спрямованих на повернення особи до активного життя та праці, відновлення соціального статусу і формування в особи якостей, установок щодо пристосування до умов нормальної життєдіяльності шляхом правового і матеріального захисту її існування, підготовки до самообслуговування з формуванням здатності до пересування і спілкування, повсякденних життєвих потреб тощо.

Це грошова допомога й допомога в натуральній формі, що здебільшого фінансується з бюджету та добровільних пожертвувань і сплачуються людям,

які перебувають у потребі, як на основі перевірки їхнього доходу та засобів існування, так і за певними критеріями без перевірки доходу.

Соціальні послуги - це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254 к / 96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042
4. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 3 вересня 1953 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Антоненко О.А. Теоретико-правова характеристика поняття трудової дисципліни. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток національного права* : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 25 лютого 2022 р. Одеса : ОДУВС, 2022. С. 35.
6. Андрієнко І.С. Міжнародні стандарти соціального забезпечення: окремі аспекти. *Вплив інтеграційних тенденцій на розвиток вітчизняного права* : матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 24 лютого 2017 р.) / ред. кол. В.П. Маковій та ін. Одеса : ОДУВС, 2017. С. 11-20.
7. Антоненко О.А. , Маркіна Т. Г. Практикум з трудового права України. Одеса: ОДУВС, 2018. 108 с.
8. Морозова А.О. Адміністративно-правове забезпечення соціального захисту працівників національної поліції України в умовах реформи органів внутрішніх сил. URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-46-48.pdf> (дата звернення: 26.03.2023 р.).
9. Бортник С.М. До проблеми соціального захисту працівників органів національної поліції України. URL: https://fileview.fwdcdn.com/?url=https://mail.ukr.net/api/public/file_view/list%3Ftoken%3DhKmsk2ozUYrGaRMyzKJRQl6CVD1ZNBW7cMR07CFL_83u0qWBeUzsRIhbnOX7vFHLx2dPkzxBF2No7DxEXg8AdKTkaT9sRHL5Vio:ptHmUiE13iuyPtgO%26r%3D1679817-821361&default_mode=view&lang=uk#start=0 (дата звернення: 26.03.2023 р.).
10. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075. (дата звернення: 26.03.2023 р.)
11. Кодекс законів про працю України: Закон УРСР від 10.12.1971 р. №322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. №50 (Додаток). Ст. 375.
12. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09 квітня 1992 року № 2262-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text> (дата звернення: 26.03.2023 р.).
13. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 2006 року №504. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80/print> (дата звернення: 26.03.2023 р.).

Антоненко О. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового, земельного
та господарського права
Одеського державного університету
внутрішніх справ